

Titel, omschrijving beproefde les / lessenserie	Angstzweet: een lessenserie geïntegreerd literatuur, lees- en schrijfonderwijs	
Schooltype, leerjaar	Vmbo-tl, leerjaar 3	
Tijdsinvestering	6 of 7 lessen	
Typering GLS - o lezen om te schrijven - o schrijven om te lezen - o genre/register centraal - o vertrekpunt inhoud andere vakken	Lezen om te schrijven met een gemeenschappelijke focus op tekstkenmerken die spanning veroorzaken in een verhaal.	
Lesdoelen - o Referentiekader taal (taken, kenmerken vd taakuitvoering) - o genre(s)en taalmiddelen - o tekstvorm(en)	Lezen - Referentieniveau 2F/3F – fictie lezen - Adolescentenliteratuur herkenkend en reflecterend lezen en daarbij verteltechnische procedés herkennen en toelichten (bijv. tijdsprong, flashback). - Prologen van twee jeugdthrillers + bestaande en zelfgeschreven korte verhalen met tekstkenmerken en taalmiddelen die spanning in het verhaal aanbrengen.	Schrijven Kort, spannend verhaal waarin een duidelijke spanningsboog wordt opgebouwd d.m.v. verschillende tekstkenmerken en taalmiddelen die spanning aanbrengen. - een eerste en tweede versie van het verhaal
Gebruikte bronnen en lesmaterialen - o teksten uit de leergang - o teksten uit andere bronnen - o uitleg, theorie uit de leergang - o opdrachten / werkbladen uit de leergang - o opdrachten / werkbladen uit andere bronnen - o zelfgemaakte opdrachten / werkbladen - o andere leermiddelen	- o kopieën prologen 'Val' en 'Verdoofd' van Cis Meijer - o kopieën van verhalen die zijn geschreven voor leergang PLOT26, uitgeverij Blink: ' - 'Een hangmat vol beloften' van Rom Molemaker - 'Voor vrienden door het vuur' van Buddy Tegenbosch - 'Een ongelukkig tijdstip' van Tanja de Jonge - o eigen verhalen van leerlingen (einde lessenserie)	

	○ kopie leerdriehoek ○ literatuurleergang of fictieonderdeel leergang Nederlands over spanning in verhalen.
Instructiewijze(n) en werkvormen ○ onderwijsleercyclus ○ oriëntatie op inhoud/context ○ modeling ○ begeleid lezen/schrijven in duo's/kleine groepjes werken ○ zelfstandig werken	- modellen door docent van spannend verhaal - begeleid schrijven van een verhaal n.a.v. gelezen verhalen en opgestelde criteria voor een spannend verhaal + begeleid feedback geven en reviseren van een verhaal - samenwerken in kleine groepjes: lezen van spannende verhalen, praten over angsten, opstellen criteria voor een spannend verhaal, samenstellen van een 'groepsangst' - zelfstandig: schrijven van een kort verhaal bij de in het groepje gekozen angst, reflectie middels de leerdriehoek - klassikale bespreking van de ervaringen van angst, nachtmerries van leerlingen, de opgestelde criteria voor een spannend verhaal, reflectie en evaluatie
Feedback en beoordeling ○ leerling zelf / peers / docent ○ gebruik formulier ○ tijdens / na het schrijven ○ toets-/evaluatievorm	- docentfeedback d.m.v. drie-vragen-bij-een-tekst-methode - peerfeedback in groepjes n.a.v. de docentvragen + formuleren van verbeter suggesties n.a.v. criteria en voorbeeldfeedback - reflectie op schrijfproces n.a.v. leerdriehoek - opname criteria, groepsangst, eerste versie met docentfeedback en tweede versie in schrijfdossier

Verloop van de les / lessenserie

Les 1

Lees de prologen voor uit Verdoofd en Val [zie bijlage].

Bespreek met de klas n.a.v. de prologen de volgende vragen:

1. Waar bevind je je?
2. Wat ruik je, wat voel je, wat zie je, wat doe je, wat hoor je?
3. Wat gaat er door je heen?
4. Wat zeg je? Gil je of krijg je geen woord meer over je lippen?
5. Bibber je of ga je heel erg snel praten om de beangstigende stilte te doorbreken?

Als je durft, vertel in de klas over jouw eigen (terugkerende) nachtmerrie of angst.

Laat de leerlingen ieder voor zich hun nachtmerrie of grootste angst opschrijven. Zij hanteren hierbij de bovenstaande vragen. Er kan dus naast actiespanning ook psychologische spanning beschreven worden. Als leerlingen dit niet in deze les afkrijgen, is dit huiswerk voor de volgende les. Leerlingen die klaar zijn, leveren hun werk bij de docent in. Je kunt dit werk ter voorbereiding op de volgende les vast doornemen.

Les 2

Laat de leerlingen in groepjes van vier hun nachtmerries aan elkaar voorlezen. Elk groepje kiest vervolgens de ergste nachtmerrie of de grootste angst. Laat deze aanvullen met de elementen die hen aanspreken uit de andere drie angsten.

Eén leerling van het groepje leest de angst klassikaal voor. Je kan als docent ook alle grootste angsten voorlezen. Hierop organiseer je een klassengesprek over de engste angst. Wat maakt nu dat een nachtmerrie/angst zo eng is? Je noteert criteria op (digi)bord en zorgt dat leerlingen deze op papier/digitaal krijgen. Eventueel in groepjes weer uiteen om te reflecteren.

Les 3

Laat de trailer van Verdoofd zien: <https://www.youtube.com/watch?v=3YCopRm4tPQ>
Model vervolgens een gedeelte van een verhaal: *Een hangmat vol beloften* van Rom Molemaker en benoem tekstenmerken als tempo, ritme, flashbacks, vooruitwijzingen, manier waarop de handeling wordt aangekondigd, rol van de omgeving, etc.

Maak groepjes van drie leerlingen. Elk groepje leest een van de twee korte verhalen:

- *Voor vrienden door het vuur* van Buddy Tegenbosch
- *Een ongelukkig tijdstip* van Tanja de Jonge

[zie bijlage]

Suggestie 1: geef de leerlingen eind les 2 het verhaal mee naar huis om als huiswerk te lezen + opdracht: markeer een tekstgedeelte waarin je een van de opgestelde criteria bij de nachtmerrie/angst uit les 2 benoemt.

Laat leerlingen het verhaal zelfstandig lezen en een voorbeeld markeren waar hij/zij spanning ervaart en dit omschrijven (tijd, flashback, omgeving etc.). Spreek bij de verwerking een taakverdeling af: een schrijver, een presentator wanneer het klassikaal getrokken wordt, een verhaalleider (geeft beurten, houdt de tijd in de gaten, vraagt door bij onduidelijkheden).

Vervolgens worden klassikaal of in de groepjes a.d.h.v. de gelezen korte verhalen criteria bepaald die de spanning in een verhaal bepalen. Als voorbeeld daar de criteria van de

vorige les bij nemen. Bij groepswork: zorg dat leerlingen niet in oppervlakkige kenmerken blijven 'hangen' maar vraag door. Laat ze aanwijzen, pagina's noteren, zinnen citeren, etc.

Schrijf alle opgestelde criteria op het (digi)bord. Uiteindelijk krijgen de leerlingen deze criteria op papier. Zo kunnen de criteria bekijken. De leerlingen hebben hun eigen leerproces vormgegeven door zelf criteria op te stellen. Dit is volgens onderzoek zeer effectief.

Sluit af met de trailer van Val:

https://www.youtube.com/watch?v=7EheBedIP_4

Voldoet deze trailer aan de criteria?

De trailer + opdracht kan ook als huiswerk worden opgegeven of tijdens het begin van de volgende les worden gebruikt.

Les 4

Wat nu volgt is het begeleid inoefenen. Op het bord ga je samen met de klas het begin van een spannend kort verhaal schrijven. Je houdt daarbij de criteria aan. Laat als docent zien dat je niet direct begint met schrijven, maar dat je eerst (in overleg met de klas) duidelijk hebt wat de setting van het verhaal wordt (tijd, plaats, ruimte), wie het personage is (enkel kenmerken) en welke objecten/voorwerpen een belangrijke rol gaan spelen.

Nu gaan de leerlingen zelfstandig aan de slag. Elke leerling schrijft bij hun gekozen angst een kort verhaal. Dit houdt in dat bij elke gekozen angst vier korte verhalen geschreven worden. Leidraad is de zelf opgestelde criteria. Als leerlingen hun verhaal niet afkrijgen in de les, maken ze dit thuis af en mailen dit naar de docent. De docent bereidt feedback voor.

Je geeft feedback volgens de 3-vragen methode: onder het verhaal noteer je drie vragen, waarvan tenminste een betrekking heeft op het aanbrengen van spanning.

Voorbeeldvragen:

Op p.2, alinea 3 heb je X. Zou je het ook anders kunnen doen, als je bijv. naar de verhalen van Cis Meyer kijkt?, Soms noem je exacte tijden, soms ook niet. Welk effect heeft dit op de lezer, zou je het ook systematischer kunnen doen?, Zou het ook Y kunnen zijn?, Wie is Z? Krijgt de lezer voldoende informatie over deze persoon?, Hoe zou je ...?

Les 5

Je kiest één verhaal uit, al dan niet vrijwillig, en projecteert dit verhaal op het digibord of deelt dit verhaal uit. Wat volgt is een klassikale revisie a.h.v. de feedback van de docent. Docent vraagt de hele klas waarom de schrijver bepaalde keuzes gemaakt heeft, of het anders kan, etc.

Sta stil bij wat er waarom aangepast moet worden. Benoem het voordeel van dit klassikale reviseren (zo wordt deze moedige leerling beloond en is zijn/haar tekst al (gedeeltelijk) gereviseerd).

Vervolgens deel je alle verhalen met feedback uit. Elke leerling neemt zijn/haar persoonlijke feedback goed door. In de groepjes wisselen de leerlingen hun verhalen en feedback daarna met elkaar uit. Zij geven elkaar feedback volgens de regels van feedback geven, a.h.v. de criteria en het klassikale voorbeeld. Dit uitwisselen kan nogmaals plaatsvinden met een ander groepje. Om inzicht te krijgen in het leerproces geeft elke leerling een korte reactie (ik pas dit (niet) aan, omdat ...) op de feedback van de docent en de groepsgenoten.

Hierna volgt een herschrijfronde n.a.v. de feedback. In de groepjes zal er dus discussie plaatsvinden wat er verbeterd/veranderd gaat worden. Als leerlingen hun tweede versie niet in de les afkrijgen, is dit huiswerk voor de volgende les.

Les 6

De leerlingen vergelijken eerst alleen en daarna in tweetallen hun versie 1 en 2 a.d.h.v. een leerdriehoek (zie bijlage).

In het puntje:

- Dit vind ik het leukst/spannendst aan mijn verhaal.

Daaronder een vlak in tweeën verdelen:

- Dit zijn de twee grootste aanpassingen in mijn tweede versie.

Daaronder een vlak in drieën verdelen:

- Dit zijn de drie dingen die ik tijdens het (her)schrijven van mijn verhaal heb geleerd.

Nu reflecteren zij op hun eigen schrijfproces: hoe zag mijn eerste versie eruit en mijn tweede? Wat vond ik makkelijk gaan bij het schrijven, wat vond ik moeilijk? Hoe heb ik de verhalen gebruikt die we hebben behandeld in de les?

- Ter afsluiting kun je alle zelfgeschreven korte verhalen voorlezen en/of bundelen.
- Je kunt ook een wedstrijdelement toevoegen: elk groepje kiest a.h.v. de criteria het spannendste korte verhaal. Alleen de spannendste korte verhalen worden gebundeld.
- Je kunt nog een stap verder gaan door uit de spannendste verhalen het allerspannendste verhaal te kiezen. Dit verhaal kan dan mooi vormgegeven worden en geplaatst worden in de schoolkrant en/of op de site van de school. Of nog leuker: opsturen naar uitgever PLOT26 en SLO! Wie weet wordt dit spannende verhaal wel opgenomen in de korte verhalenbundel of als voorbeeldmateriaal gebruikt op andere scholen! Dit verhaal kan gestuurd worden naar: caroline.wisseweldam@blink.nl en g.vansilfhout@slo.nl

Les 7

Er kan nu de koppeling gemaakt worden naar het lezen van een boek.

Tips:

- De korte verhalen van PLOT26
- De boeken van Cis Meijer
- De boeken van Daniëlle Bakhuis
- De boeken van Mirjam Mous
- De boeken van Helen Vreeswijk
- De boeken van Mel Wallis de Vries
- De leerling kiest zelf een boek. Een zoekopdracht kan zijn dat de leerling een fictieboek kiest dat spannend is. De leerling legt zijn/haar keuze uit. Het bijzondere hieraan is dat in principe elk boek spannend kan zijn.

Docent- en leerlingervaringen tijdens en na afloop van de lessenserie	Een artikel over het verloop, de ervaringen en de opgeleverde leerlingproducten, spannende verhalen, is verschenen in het tijdschrift Van 12 tot 18: zie bijlage. Zowel docent als leerlingen ervoeren de werkvormen als afwisselend, uitdagend en activerend. De analyse van taalmiddelen die spanning aanbrengen in de korte verhalen ervoeren de leerlingen als lastig: ze vonden het moeilijk om specifiek onder woorden te brengen wat er precies 'in de tekst gebeurde'. De docent stuurde, en vulde goed aan. Leerlingen zijn met de geanalyseerde en besproken taalmiddelen aan de slag gegaan, en dat is terug te zien in de korte verhalen die ze inleverden. De verhalen bevatten meerdere taalmiddelen die spanning aanbrengen, niet alleen de meer voor de hand liggende beschrijvingen van geheimzinnige ruimten, voorwerpen en nachtelijke tijdstippen, maar ook tijdssprongen, flashbacks, perspectiefwisselingen op onverwachte momenten en cliffhangers.
---	---

